

Lépcsőszeminárium a színpalak építése közben és a kulisszák mögül

Beszámoló a Lépcsőszeminárium első gyakornoki programjáról

Tomcsányi Sára, egyetemi hallgató
Balogh Ábel, középiskolai tanár

Absztrakt

Írásunkban a Lépcsőszeminárium gyakornokaiként azzal foglalkozunk, miként tudnak közművelődési intézmények nyitni a látogatóik felé. Elsősorban saját tapasztalatainkra támaszkodunk. A gyakornoki programba mindketten a múzeumi intézményrendszeren kívülről kerültünk. Úgy vesszünk részt több múzeum közös programjának kialakításában, hogy mi magunk egyikhez sem tartozunk. Helyzetünkben egyszerre látjuk a látogató és a dolgozó szemével a dolgokat. Példánkon keresztül igyekszünk bemutatni, miként tudnak a múzeumok külső szereplőket bevonni, közösséget építeni, elkötelezett múzeumlátogatókat faragni. A szövegben röviden áttekintjük a múzeumok közösségépítési feladatait, bemutatjuk a Lépcsőszemináriumot és az ott folyó munkát, majd személyes tapasztalatainkkal, inspirációinkkal zárjuk az írást. Törekszünk rá, hogy rávilágítsunk, milyen lehetőségeket rejt magában a múzeumok számára akár egyetemi hallgatók, akár pedagógusok megszólítása.

Bevezető

A közművelődési intézmények számára a XXI. században talán az egyik legnagyobb kihívás, hogy miként tudnak közösséget építeni maguk köré. Ma már változtatni kell a hozzáálláson, mely a XIX. századi alapításkor jellemezte a múzeumokat. Akkor még elég volt kizárólag az elit igényeit kiszolgálva magaskultúrát közvetíteni. A gyűjtemények egyáltalán nem igyekeztek a látogatóik kedvében járni, sokkal inkább törekedtek a „nemzet temploma” szerep betöltésére. A látogató örülhetett, hogy beengedték megnézni, mit gyűjtött össze a múzeum. Ám ma ez már nem elég. A kulturális intézményeknek a szórakoztatóipar számtalan ágával kell versenyezniük a látogatókért. Bár a múzeumok nem törekszenek gazdasági vállalkozásként profitra, mégis szükségük van elkötelezett „rajongókra”. Egyrészt a jegybevétel is bevétel, amely segíti a múzeum túlélését. Másrészt, ha sok van múzeumba járó, a kultúra ügye iránt elkötelezett választópolgárból, akkor a különféle színvonalú kormányzatok mindegyike igyekezni fog a kultúrára költeni, hogy a széles tömegeknek kedvében járjon. Mivel ezek az intézmények főleg állami dotációból élnek, túlélésük záloga, hogy sikeresek-e ebben. Márpedig a jelen világunkban, amikor a korábbi identitások átalakulnak, fellazulnak, és általános érzés az elidegenedettség, a közművelődési intézmények helyzetüknél fogva bírják a lehetőséget, hogy közösséget adjanak,¹ identitást építsenek emberek csoportjainak. A társadalmiasított intézmények növelik a lakosok jólét érzetét,

erősítik a helyi identitást, ezáltal pedig csökkenthetik az elvándorlást, magasabb lesz a település megtartó ereje.² Ezért óriási lehetőség minden egyes gyakornoki program. Hisz lehet, hogy nem lesz múzeumi dolgozó azokból a hallgatókból vagy középiskolásokból, akik a múzeumokban gyakornokoskodnak. Ugyanakkor egészen biztos, hogy közelebb tudnak kerülni a múzeumokhoz. Többé nem hűvös, idegen intézmények lesznek számukra. Minden bizonnyal szórakozás céljából is nagyobb arányban fogják választani őket. Párhuzamosan erősítheti őket a helyi identitásukban, a gazdaságilag kevésbé versenyképes régiók megtartóereje nőhet, ellen tudhatnak állni az „agyelszívásnak”.

Elmondható tehát, hogy a múzeumoknak nagyon fontos szerepe van a közösségek életében. Erősítheti a lokális tudatot, segíthet helyben hálózatokat kiépíteni.³ A múzeumpedagógia eszközeivel olyan hátrányokat is kompenzálhat, melyeket a közoktatás nem tud. Lehetőség van rá, hogy szociokulturális környezetük miatt az iskolai oktatásban lemaradó diákoknak biztosítson akár a tanuláshoz teret, akár sémákat, melyek az érvényesülést segíthetik.⁴

Ám mindezeket a feladatokat akkor tudja teljesíteni, ha közösségképző, életteli helyként tudja pozícionálni magát. Ezért is fontos minden egyes olyan alkalom, amikor külsősöket

1 szerk.: Dóri Éva (2019). *Közösségfejlesztési folyamatok mérés-értékelése*, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 26-27.

2 szerk.: Kuthy-Megyesi Judit, Ponyi László (2019). *Kulturális intézmények társadalmiasítási folyamatai Magyarországon*, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 6-7.

3 szerk.: Dóri Éva (2019). *Közösségfejlesztési folyamatok mérés-értékelése*, Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 26. old.

4 Mlakár Zsófia (2018). Ajánlás múzeumpedagógiai programok tervezéséhez és megvalósításához a szociálisan és kulturálisan hátrányos helyzetű csoportok bevonására, *Múzeumi iránytű*, 16 85.

tud a múzeum a munkájába bevonni. Ilyenek például a gyakornoki programok.

Lépcsőszeminárium

A Lépcsőszemináriumnak nemcsak gyakornoki programként, de teljes eseménysorozatként is közösségépítés a célja. 2019-ben jött létre a programsorozat, amely elsősorban egyetemistáknak szól, résztvevői szakmai oldalról pedig budapesti, illetve Budapest környéki múzeumok vagy muzeális gyűjteménnyel rendelkező intézmények munkatársai. A program célja, hogy a résztvevő múzeumok gyűjteményeit közelebb vigye a hallgatósághoz, és ezáltal lebontsa azokat a fizikai konvenciókat és akadályokat, amelyeket alapesetben a múzeumi vitrinek vagy tárolók jelentenek. A program minden évben egy hívószó köré épül, és évről évre egyre több intézmény vesz benne részt. Ezek mindegyike először választ a gyűjteményéből egy tárgyat, amely valamilyen módon kapcsolódik a félév hívószavához, és eköré szervez egy alkalmat, amely az egyik lépcsőfoka lesz a féléven átívelő programsorozatnak. 2023-ban a *részvétel* és a *hozzáférhetőség* ez a fogalom, de az előző években volt már például a *változás*, a *fenntarthatóság* és a *megőrzés* is. A különböző intézmények más és más tárgyakon és értelmezési paradigmákon keresztül közelítenek az adott központi fogalomhoz, mellyel nemcsak mozdíthatatlannak tűnő gyűjteményi tárgyak és művek kapnak új megvilágítást, de a különböző profilú és gyűjteményű múzeumok között is párbeszéd alakul ki.

Az idei őszi Lépcsőszemináriumban hét intézmény vesz részt: a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Ludwig Múzeum, a Kassák Múzeum, a Gödöllői Királyi Kastély, a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteménye és a Walter Rózsi-villa. A közönség számára szeptembertől lesznek látogathatóak a programok, gyakornokként ezek előkészítésének menetében vehettünk részt és kitalálásuk mikéntjébe nyerhettünk betekintést.

A gyakornoki félév során zajló munka

A gyakornoki program felépítése egy Jane Austen könyvbeli vendégeskedés-sorozathoz hasonlított – legalábbis abban az értelemben, hogy a félév során végiglátogattuk a programban résztvevő összes múzeumot, ahol mindegyikben vendégül láttak minket az adott múzeumi kollégák, majd felvázolták az ideai Lépcsőszemináriumhoz való múzeumszintű kapcsolódásokról alkotott elképzeléseiket. Erre mindenki reflektálhatott, további ötleteket fűzhetett hozzá, majd megnézhattuk az éppen aktuális kiállításokat, miközben minden alkalommal találkozhattunk a többi intézmény munkatársaival is. A látogatások sokszínűek voltak, mivel már maguk a helyszínek is széles skálán mozognak; a Műszaki Tanulmánytár polcrendszerű elrendezésétől a Gödöllői Királyi Kastély díszes termein át a Ludwig Múzeum modern épületéig sokféle helyszínt járhattunk be a programban résztvevő gyakornokokkal és múzeumi munkatársakkal együtt.

Gyakornokként a feladatunk elsősorban egyetemi hallgatóként a múzeumokhoz, illetve muzeális intézményekhez való viszony vizsgálása volt, melyet a látogatásokról írt reflexiókban gondolhattunk át és fejthettünk ki részletesebben. Mindegyik

gyakornok más és más karról és intézményből érkezett, más időszakában tartunk az egyetemi pályafutásunknak, így mindannyian különböző nézőpontból közelítettünk az alkalmakhoz, a kiválasztott tárgyakhoz és intézményekhez. A gyakornoki programot a PIM részéről Sóki Diána, valamint a Ludwig Múzeumból Nagy Barbara fogta össze, akikkel egy-egy látogatás után videóműbeszélgetésben is megbeszéltük a tapasztalatokat, illetve a reflexiókban megfogalmazottakat. Először a saját, zsigeri és tanult szemléletünkéből kiindulva kellett ezeket megírni, majd egy, Sóki Diána által felvázolt szempontrendszer bizonyult segítségnek. Ez többek között fókuszba helyezte a különböző épületrészek térbeli lehetőségeit és jövőbeli, esetleges Lépcsőszemináriumos programhelyszíneként való szemügyre vételét; a tárgyak témába illeszkedésének vizsgálatát, és a téma aktualitását. A szubjektív viszonyulásnak is helyet engedett, ugyanis a tanulmányainkba való beillesztés lehetőségét, a módszertani tanulságokat és az egyetemekkel, karokkal, tanszékekkel való lehetséges kapcsolódási pontokat is kifejthettük. Emellett a látogatásokat dokumentáltuk fényképek formájában is, illetve a végső feladat és a félév produktuma a Lépcsőszeminárium általunk felvázolt honlaptervének létrehozása.

Személyes élmények

Sári:

Sokat járok művészettel foglalkozó programokra, így a gyakornoki program egésze olyan volt, mint belesni egy próba-folyamatba és látni, hogy hogyan áll össze az a program, amelyet alapvetően a másik oldalról szoktam szemlélni. Esztétika-magyar alapszakon tanulok a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, ahol már több lehetőségem volt órai keretek között múzeumokba látogatni és kiállítást nézni, tárlatvezetésen részt venni. Viszont a művészettel alapvetően elméleti szinten foglalkozó hallgatóként számomra egyfajta ablakot jelentett a Lépcsőszeminárium gyakornoki programja, ugyanis ha már hozzáférhetőségről beszélünk, akkor a művészeti világ sokszor beláthatatlannak tűnik és kevés lehetőség nyílik arra, hogy már a pályán gyakorlottan mozgó szakemberek munkájába ilyen szinten belesláthatóan egy pályakezdő. Ez amellel, hogy reményt adó is, hiszen ad egyfajta valóságalternatívát a későbbi elhelyezkedés szempontjából, különlegesen inspiráló – másképpen, mint amit alapvetően egy múzeumi programra elmenve korábban tapasztalhattam. Ugyanis a másik oldaláról, a kulisszák mögül és azokat megépítve szemlélhetünk egy éppen születőben lévő művészeti programot, amely nagyrészt velünk egyidős látogatóknak szól majd. Mikor megfogalmaztam magamnak, hogy művészettel szeretnék foglalkozni, az egyik legelső dolog és cél, ami felmerült bennem, az a nyitás volt az egyetem bölcsészkarán és a kulturális szcénában forgolódnak körein túlra, és valahogy megmutatni egy minél szélesebb közönségnek, hogy mennyi örömet ad(hat) a művészet. Úgy érzem, hogy a Lépcsőszeminárium egy olyan program tud lenni, ami hasonlóan gondolkodik erről a „küldetéséről”.

Ábel:

Nem vagyok „klasszikus” egyetemi hallgató. Jelenleg gimnázium tanárként dolgozom, és munkám mellett végzem az ELTE PPK-n a múzeumpedagógiai szaktanácsadó

szakirányú továbbképzést. A Lépcsőszeminárium csapatába úgy keveredtem, hogy a képzésen is kiküldték az ímélt róla, lehet jelentkezni gyakornoknak. A motivációm kettős volt. Egyrészt szerettem volna minél több embert megismerni a múzeumi dolgozók közül. Másrészt lehetőséget láttam, hogy minél több gyakorlatot lássak a múzeumi foglalkozásokból. Magára a múzeumpedagógiai képzésre is részben azért jelentkeztem, mert a mindennapi pedagógiai munkám felfrissítését várom tőle. Úgy gondolom, a hagyományos, ismeretközpontú oktatás felett eljárt az idő, a régi módszerek csupán a társadalmi különbségek mélyítésére jók. Olyan gimnáziumban dolgozom, mely lakótelepek között van, a diákjaink is főként a környékről származnak, alsó-középosztálybeli szülők gyermekei. Az iskola felvállalt célja, hogy a családi háttérindexben prognosztizált⁵ eredményeket igyekezzünk túlszárnyalni. Segítsünk a tanulóknak esélyhez jutni. Meggyőződésem, hogy erre akkor van lehetőségünk, ha nem kizárólag a hozott műveltségre építő, hagyományos tanárszerepen alapuló, a logikai és a verbális intelligenciát előnyben részesítő nevelési módszereket alkalmazzuk. Hisz ebben pont azok a tanulók teljesítenek rosszul, akiknek nincs jó hátterük, akiknek a legnagyobb szüksége lenne rá, hogy az iskola kompenzálja az otthoni hiányosságait.⁶

Ráadásul, ha szeretnénk, hogy az iskola olyan felnőtteket neveljen, akik a közösségük aktív állampolgárai, a közös ügyek alakítói, elengedhetetlen, hogy önállóságra, a helyzet alakítására neveljen. Márpedig a társadalmi osztályok átjárhatatlansága mellett ez a másik, talán még az elsónél is nagyobb probléma. Amíg a tanuló passzív, sehol nem tudja megtanulni, milyen a közéletben részt venni, hisz otthonról csak a felsőbb osztályok gyerekei hozzák a szükséges tudást, viselkedési mintát. Ha a kiemelkedés problémáját meg is oldanánk, az megint nem oldaná meg a többség problémáit. Nem lehet mindenkiből jólmenő közgazdász vagy ügyvéd. Az iskola felelőssége abban is áll, hogy olyan embereket neveljen, akik képesek kellemes életet teremteni helyben, a közösségükben.

Utat mutathatna ebben a tanároknak a múzeumi nevelés. A múzeumpedagógia gyökerei a reformpedagógiákba nyúlnak. Múzeumokban nem a lexikális ismeretszerzésen van a hangsúly, sokkal inkább az élményeken. A foglalkozáson a résztvevők aktivizálása fontos, akár a szituációkat is maguk alakíthatják.⁷ Tanulási folyamatban vesznek részt, melynek során nem kizárólag passzív befogadók, cselekvőkké válnak. Úgy vélem, hasznos volna a pedagógusoknak, ha minél többen vehetnének részt valamiféle együttműködési kereten belül múzeumokkal közös pedagógiai programokon. Segíthetné a szemléletváltást, formálhatná a pedagógiai gondolkodást. Párhuzamosan, ha ezek továbbképzések lehetnének, biztosan nagyobb érdeklődést, jobb megítélést nyernének a pedagógusok körében, mint sok, jelenleg futó, a tanárokat is tanulóként passzív befogadóvá silányító program.

Nem beszéltünk az oktatás helyzetéről. Természetesen ahhoz, hogy a fentiekből lehessen bármi hasznos, az egész iskolai nevelés rendszerét érintő strukturális változásokra lenne szükség. Hogy ezeket bőven kifejthessük nem elegendők ennek a tanulmánynak a szűk keretei, így csak utalni tudunk rá. Nagy a baj az oktatásban, abban alighanem mindenki egyetért, hogy mélyreható változásokra volna szükség.

Összefoglalás

A gyakornoki munka során pozitív tapasztalatnak bizonyult, hogy a múzeumok fontosnak tartják nemcsak a már pályán mozgó fiatal generációk munkájának segítségét, hanem az egyetemi hallgató gyakornokok ötleteit is nyitottan fogadták. Példát jelent, hogy lehet művészet iránt érdeklődő fiataloknak utat mutatni, akik nehézkesnek érezhetik az egyetem utáni elhelyezkedést. Nagyon nyitott és kreatív közeggel találkozhattunk, öröm volt látni, ahogy egymást inspirálják a résztvevők. Így a Lépcsőszeminárium által nemcsak fokként avatódhatunk be mind gyakornokként, mind szeptembertől majd látogatóként különböző múzeumok gyűjteményi darabjainak történetébe, hanem egyúttal egy kapaszkodót jelentő korlátot is kaphatunk, amely támaszként szolgál a művészeti szcéna iránt érdeklődő pályakezdőknek. Párhuzamosan egy rokon szakma, a pedagógus képviselőjeként is rengeteg inspiráló gyakorlattal, példával lehetett találkozni. Minket már sikerült bevonnia az intézményeknek, remélhetőleg a programokkal további hallgatókat is sikerül majd megszólítani.

5 Családi háttérindexnek nevezzük a kompetencia méréseken a tanuló szociális és kulturális háttére alapján várható eredményt. A magyar iskolarendszer legnagyobb problémái között van, hogy ettől alig térnek el felfelé eredményeikben az iskolák.

6 Molnár József (2018). Alacsony iskolai végzettségű és szakképzetlen csoportok múzeumi elérésének lehetőségei, *Múzeumi iránytű*, 16 25.

7 uo. 24.